MARTIE 31, 2024 DE DANIELVLA

În Moldova medievală Ștefan cel Mare vorbea „limba valahă” și folosea „voloskîm zakonom” (legea valahă/românească). Miron Costin spune de asemenea că în toate cele trei principate se vorbea limba română



(https://danielvla.wordpress.com/wp-content/uploads/2024/03/statele-medievale-romanesti.jpg)

Sursa: **adevarul.ro (https://adevarul.ro/blogurile-adevarul/stefan-cel-mare-chiar-vorbea-limba-moldoveneasca-1619235.html)**

Ştefan cel Mare chiar vorbea „limba moldovenească” cu boierii Puţeanu şi Căcărează?

Publicat: 30.04.2015 06:22
Ultima actualizare: 07.08.2022 02:03

Istoricul Lucian Boia de la București s-a declarat convins că Ștefan cel Mare vorbea moldovenește și că „dacă i-am fi spus că e român, n-ar fi înțeles ce spunem”. Ce limbă vorbea Ștefan cel Mare și ce limbă credea voievodul că vorbea? Sunt întrebări la care nu se poate răspunde simplu și asta din mai multe motive.
Principala problemă este reprezentată de faptul că nu avem un text scris integral în limba populară vorbită în vremea lui Ștefan cel Mare. Cancelaria domnească redacta documentele țării în limba slavonă, limba oficială a vremii. Nici acest lucru nu ar trebui să ne mire: în Europa occidentală contemporană cu voievodul Moldovei limba oficială era latina, deși la sfârșitul veacului al XV-lea își făceau loc în cultura scrisă limbile popoarelor europene. Primul document în limba română păstrat până în zilele noastre este scrisoarea lui Neacșu de la Câmpulung, datată în anul 1521, la doar 17 ani de la moartea lui Ștefan cel Mare.

Notă admin: Dacă la 17 ani de la moartea lui Ștefan cel Mare, când se scrie în limba română în Muntenia, autorul acestui text se mai întreabă dacă în Moldova se vorbea limba română??!!

Eliminarea confuziilor

Problema ridicată de afirmația istoricului Lucian Boia este complicată suplimentar de planurile diferite pe care se poartă disputa asupra perechii român-moldovea. De multe ori este creată o confuzie (intenționată sau nu): termenul de moldovean se poate referi la un cetățean al statului medieval Moldova, locuitor al regiunii istorice Moldova din actuala Românie, cetățean al Republicii Moldova sau poate desemna un individ care își asumă construcția sovietică a unei identități etnice și naționale promovată de Uniunea Sovietică începând din anul 1924. Suprapunerea acestor planuri denotă rea-voință cu intenții politice sau ignorarea surselor istorice.

Când vorbim de identitatea etnică medievală a românilor ne izbim de alte complicații și confuzii. Pentru perioadele vechi lipsesc documentele create de români, iar documentele scrise de români mai apoi sunt redactate sute de ani în limba slavonă sau limba latină. Mai mult, cei care scriau aceste documente nu o făceau pentru a ne lămuri nouă dilemele din ziua de azi – hârtia era scumpă și știutorii de carte puțini, iar documentele scrise aveau scopuri practice (în general atestarea proprietăților). Nu putem decât să tragem cu ochiul printre perdelele istoriei și să încercăm să bănuim cam cum gândeau strămoșii noștri acum 500 de ani.

Documentul polonez şi poreclele moldovenilor

În arhivele Poloniei este păstrat tratatul încheiat între Ștefan cel Mare și regele Poloniei în anul 1485, tratat care poartă mențiunea **„ex valahico in latinum versa est" – „a fost tradus din valahă în latină".** De ce au ales diecii polonezi să denumească „valahă" limba în care a fost redactat un tratat cu Ștefan cel Mare? Dacă voievodul Moldovei ar fi fost pătruns de o identitate moldovenească fermă ar fi trebui să fie folosită denominarea de „limbă moldovenească". Polonezii contemporani cu Ștefan cel Mare cunoșteau destul de bine realitățile: **moldovean se referea la identitatea politică, însă identitatea lingvistică și etnică era „valahă" – sau mai bine zis românească, „valah" fiind numele dat românilor de străini.**

Ar trebui să încercăm să răspundem la întrebarea ce limbă vorbea Ștefan cel Mare și contemporanii săi din Moldova medievală? Ce cuvinte foloseau și conform căror reguli? Este greu de răspuns la această întrebare câtă vreme nu va fi descoperit un document din acele vremuri scris integral în limba vorbită de popor. Însă documentele de cancelarie ale lui Ștefan cel Mare, deși sunt redactate în limba slavonă, conțin totuși o serie de cuvinte în limba populară, transcrise cu alfabet chirilic. Avem astfel numeroase nume de sate și locuri precum: Găureni, Poiana de la Pârâu, Galbeni, Miculești, Căcăceni, Deocheați, Toporăuți, la Movile, Urdești, Ușița, Roșioara, Ursești, Măzărești, prisaca Vrabia, Vulturești, Ciorești etc.

Tot în documentele slavone apar numeroase nume de boieri, ale căror porecle ne furnizează o amplă colecție de substantive folosite în limba populară din vremea lui Ștefan cel Mare: Lână Rugină, Petru Puiul, Giurgiu Blidarul, Ion Munteanu, Moișă Filosoful, Petru Oțelescul, Mândrea, Candrea fiul lui Greul, Crețu, Iuga Grasul, Zbierea pârcălab, Fătu, Marcu Bălaur, Vâlcu Purcelescul, Mihul Lungul, Giurgea Căcărează, Radul Cârlig, Ion Frunteș, Mihul Ciocan, Ivan Ciumalea, Urîta fiica Malei nepoata lui Giurgiu Piatră, Giurgiu Puțeanul etc.

Avem astfel o serie de substantive comune pe care le înțelegem fără nici un fel de probleme la 500 de ani de la consemnarea lor în scris, plus o serie de elemente gramaticale precum declinarea substantivelor ceea ce mă îndreptățește să spun că în cazul inventării unei mașini a timpului un moldovean din vremea lui Ștefan cel Mare s-ar înțelege fără probleme cu un oltean contemporan cu noi, mai ales în ceea ce privește lexicul de bază. Ștefan cel Mare vorbea românește – sau cel puțin s-ar fi înțeles cu un român – dar ce limbă credea el că vorbea?

Tătarul şi legea românească

La 8 februarie 1470 Ștefan cel Mare emitea în Suceava un document extrem de interesant, din care redau în rândurile următoare un fragment de interes pentru discuția de față:

*(…) am dat această carte a noastră tătarului și robului nostru care au fugit de la noi și din țara noastră în Țara leșească, anume Oană tătarul, și copiilor lui, pentru aceea ca el să vină de la sine înapoi (…) iar de robie să fie iertat (…) așa cum stau și trăiesc **în țara noastră toți românii după legea românească** (…) și să nu dea și să nu plătească niciodată nimic după legea robilor și a tătarilor, nici coloade, nici dare să nu plătească nici unui boier al său, la care va trăi atunci. Iar cine îi va pârî pentru orice faptă (…) ei să nu plătească nici o ajutorință mai mult, ci numai să plătească **după legea românească**, cum este **legea românească**, iar mai mult de aceasta să nu dea, **ci să fie în țara noastră după legea românească**.*

Fragmentul necesită câteva explicații suplimentare, dincolo de evidența eliberării unui rob tătar. În original, „legea românească" este redată prin „voloskîm zakonom", dacă vrem să fim extrem de preciși „legea valahă". Expresia nu este o confuzie sau o greșeală, este repetată în document de patru ori. Este un document intern, Ștefan cel Mare nu se adresa vreunui principe european căruia, pentru a nu-l zăpăci într-o epocă a geografiei precare, ar fi trebuit să-i vrobească de „Valahia Minor". Fiind vorba de un document intern, Ștefan cel Mare (care se intitulează la început „domn al Moldovei") ar fi putut folosi netulburat expresia „legea moldovenească" – însă a preferat „legea vlahă" sau „legea românească".

În cazul de față, când discutăm despre „legea românească" în opoziție cu „legea robilor" și „legea tătarilor" este vorba de setul de reguli (impozite, norme juridice) care se aplica unei anumite categorii sociale, categorie socială care se suprapunea unei identificări etnice – legea românilor (persoane libere) opusă legii tătarilor (persoane cu statut de robi).

„Voloskîm zakonom" a lui Ștefan cel Mare de la 1470 amintește de **„zakonom vlahom" a lui Ștefan Dușan care se aplica românilor de la sudul Dunării în anii 1334-1346**, dar și de **„jus valahicum" din Transilvania**, aflat în viogoare până târziu în secolul al XVIII – răspândirea și comunitatea lingvistică a grupurilor cărora li se aplicau aceste norme jurdice îndreptățindu-ne să folosim termenul de „legea românilor".

Germanii supăraţi pe unguri înainte de apariţia naţiunilor

În prezent domină concepția că națiunile au apărut în secolul al XIX-lea, și că națiunea este o construcție artificială, fără nici un fel de suport în perioadele anterioare. Conform acestei teorii, etnia nu avea aproape nici o importanță în evul mediu, în această epocă diferențele erau sociale: nobili, clerici, orășeni și țărani – nu conta originea etnică. Doar că teoria asta nu se potrivește de loc cu jurnalul sasului brașovean Andreas Hegyes care îi înjura cu sârg pe unguri pe la 1613. Hegyes manifesta o conștiință națională bine definită cu vreo 200 de ani înainte să fie inventate națiunile. Iar criteriul etnic funcționa la Brașov de pe la 1500.

Statutul breslei blănarilor din Brașov de la 1424 (cel mai vechi document de acest tip păstrat) punea o singură condiție pentru intrarea în breaslă: candidatul să fie născut legitim. Statutele breslelor din anii următori păstrează această condiție pentru candidați, iar în listele de meșteri și calfe din Brașov, pe lângă numele majoritar germane apar și nume maghiare.

Situația se schimbă brusc în 1505 în statutul breslei arcarilor, unde se spune așa: „Ungurii care sunt acum în breaslă să rămână și în continuare cu fii lor în breaslă, dar pe viitor să nu fie luat la meșteșug cineva de altă limbă, ci numai germani". Urmează o serie de înnoiri de statute sau statute noi care îi exclud pe maghiari din breslele brașovene. Statutul breslei aurarilor de la 1510 spune: „Să nu primească

pe nimeni în sus-numita breaslă a aurarilor, dacă nu este născut legitim și creștin din părinți evlavioși și cinstiți, care să fie de limbă germană, deoarece nu se primește nici un maghiar în breaslă". Înnoirea statutului breslei blănarilor din 1528 (care la 1424 îi primea pe maghiari): „De asemeni, nici un străin să nu fie primit în breaslă, dacă nu aduce scrisori suficiente, că este apt, că este născut legitim și că este de neam german".

O explicație fundamentată a excluderii maghiarilor din breslele brașovene de la începutul veacului al XVI-lea ar necesita mai multe cercetări, extinse la nivelul întregii Transilvanii. Totuși am găsit o motivație în statutul breslei tâmplarilor, pictorilor și sculptorilor în lemn brașoveni din anul 1523: „De asemeni, să nu fie primit în viitor la meșteșug vreun ucenic maghiar. De asemeni, pe viitor să nu fie primit nici un meșter maghiar în vreo breaslă a meșteșugului nostru din cauză că maghiarii și germanii rareori trăiesc pașnic unii cu alții".

Moldovean vorbitor de limbă română

În lucrarea „De neamul moldovenilor, din ce țară au ieșit strămoșii lor" cronicarul Miron Costin lămurește cât se poate de clar diferențele între identitatea lingvistică, identitatea etnică și identitatea politică. **În termenii actuali, cetățenia era moldovenească, însă locuitorii Moldovei medievale erau români care vorbeau limba română.**

În introducerea lucrării amintite, Miron Costin enunță scopul efortului său: „Începutul țărilor acestora și a neamului moldovenescu și muntenescu, și cîți sunt și în țările ungurești **cu acest nume și români și pînă astăzi**, de unde șuntși de ce seminție, de cînd și cum au descălecat aceste părți de pămîntu…" Deși boier moldovean, Miron Costin se considera având aceeași origine etnică și vorbind aceeași limbăr cu românii din Transilvania și Țara Românească.

„Și așa **neamul acesta** de carele scriem, al țărilor acestora (Moldovei și Țării Muntenești și românilor din Ardeal), **numele vechiu și mai direptu iaste rumân**, adică râmlean, de la Roma, tot acest nume au ținut și țin pînă astădzi..", subliniază cronicarul. „Măcară dară că și la istorii și la graiul și streinilor și înde sine cu vreme, cu vacuri, cu primenele au și dobîndescu și alte nume, iară acela carile iaste vechiu nume stă întemeiat și înrădăcinat: **rumân**. Cum vedem că, măcar că ne răspundem acum moldoveni, **iară nu întrebăm: „știi moldovenește?", ce „știi românește?"** pre limba latinească… Și așa iaste acestor țări și țărîi noastre, Moldovei și Țării Muntenești **numile cel direptu de moșie, iaste rumân, cum să răspundu și acum toți aceia din țările ungurești lăcuitori și muntenii țara lor și scriu și răspundu în graiul: Țara Românească"** – acesta fiind fragmentul definitoriu pentru identitatea lingvistică a locuitorilor Moldovei, fragment ignorat cu bună știință de promotorii teoriei moldoveniste.

Este greu de spus cu siguranță că Ștefan cel Mare avea aceeași concepție cu Miron Costin asupra identității moldovenești, între ei este o diferență de mai bine de 150 de ani. Însă nu putem exclude acest lucru fără să ne punem mai multe întrebări și mai ales nu se poate afirmă cu siguranță că Ștefan cel Mare se credea moldovean vorbitor de limbă moldovenească.

George Damian (https://adevarul.ro/author/1359)

Acest articol a fost publicat în Ajutor pentru români, Dușmanii României, Istorie, Limba română, România din afara granițelor, Românism și etichetat impotriva teoriei moldovenismului, legea romaneasca, legea valaha, limba romana, Miron Costin, Moldova medievala, Stefan cel Mare, voloskîm zakonom. Pune un semn de carte cu legătura permanentă.